

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

שיחות מוסר והדרכה בפרשת השבוע
מיוסדות על שיעוריו, ספריו, וכתבי תלמידיו

פרשת שמיני

מהדורת כנסת ישראל

לזכות רפואה שלימה

חיה מלכה בת בת-שבע

בתוך שאר חולי ישראל

הודעה חשובה! אנו מחפשים מתנדבים לעזור לנו בחלוקה בבני ברק ובגבעה צרפתית. אם אתם מעוניינים לעזור אנא צרו קשר איתנו בטלפון מספר 076-599-4020 או במייל: dist-ey@torasavigdor.org

פרנס השבוע

לכבוד משפחת פפר - ביתר עילית

להנצחות ובירורים: 076-599-4020

לזכות מרדכי וטובה ארמן

ולעילוי נשמת

אלעזר מנחם בן אברהם שמואל
אלטע דבורה בת אשר

חיים שלמה בן דוב בער
גיטל בת מנחם מנדל

ניתן להשיג את החוברת בחינם:

		ירושלים
054-842-7664	רמב"ש ג'2	ארזי הבירה.....053-318-4381
052-710-9132	רמת אברהם	ביהכ"נ הר צבי.....052-763-2150
<u>ביתר עילית</u>		בית וגן.....054-841-9231
058-324-5544	גבעה A	גאולה-זכרון משה.....054-841-7272
052-760-2289	גבעה B	גבעת שאול.....058-325-5458
<u>ערים אחרות</u>		גני גאולה.....058-321-9933
054-840-2444	אלעד	הר נוף.....
055-678-6824	בני ברק	ישיבת מיר.....054-851-9014
054-851-9014	ברנפולד	נוה יעקב.....052-766-5331
058-322-0251	גבעת זאב	סורוצקין.....שער הספר
02-534-2467	טלזסטון	סורוצקין 31
052-447-4126	מודיעין	סנהדריה.....02-536-2280
08-974-3086	קרית ספר	סנהדריה המורחבת.....054-859-3064
052-760-6491	רכסים	
058-328-5464	עזרת תורה	
		עזרת תורה.....ספרים ווינקעל
		עלי הכהן 15
		צומת בר אילן.....ספרי אור החיים
		בר אילן 4
		קרית משה.....052-266-9937
		רוממה-המ"ג.....058-324-4112
		רחביה.....052-764-3488
		רמות.....02-586-0088
		רמת אשכול.....058-718-5065
		רמת שלמה.....050-412-7721
		<u>בית שמש</u>
		רמב"ש א'.....058-324-0374
		רמב"ש ג'1.....052-767-4151

לבירורים והנצחות : 076-599-4020

או לקבלת החוברת במייל: ey@torasavigdor.org

צריכים את עזרתכם! נא לתרום בעין יפה!

תרומות חודשיות מומלצות: 10 ש"ח, 20 ש"ח, 50 ש"ח, 100 ש"ח

הנצחת מדור שו"ת - 200 ש"ח

הנצחת חצי פרשה - 500 ש"ח

פרנס השבוע (יותר מאלפיים חוברות!) - 1000 ש"ח

להוספת חוברות באזורכם, נא להוסיף בקשה ולציין אזור המבוקש

ניתן לתרום בעמדות נדרים פלוס

או בנדרים פון: 03-763-0585

קרן מס' 2985

OR AT [TORASAVIGDOR.ORG/DONATE](https://torasavigdor.org/donate) (SPECIFY "TOWARDS HEBREW EDITION")

חוברת מס' 87

הדפסה - "בית הדפוס" 1155-210-077

תורת אביגדור

כעס ושליטה עצמית

תגובתו של האדם השלם

"ויהי ביום השמיני" - היום הזה היה יום מיוחד במינו בהיסטוריה של עם ישראל. לאחר שבעה ימים שבהם משה רבינו עבד במשכן, עכשיו היה השיא של שמונת ימי המילואים - הגיע זמנם של אהרן ובניו להתקדש ולעבוד את עבודת הקדש במשכן, ובכך תשרה שכנת ה' בביתו. ביום זה, עם ישראל ציפה שכל פרט ופרט מעבודת היום יעשה בשלמות, ושלא יארע שום דבר תקלה. משה רבינו, מנהיג האומה, היה אחראי לכך שהכל ילך כשורה, ולכן משה "דָּרַשׁ דָּרַשׁ" (ויקרא י, טז) - הוא בדק ודרש היטב האם כל חלקי העבודה נעשו בדיוק כפי שצוה ה', ולכן נקטה התורה לשון כפולה.

ואז, כאשר התגלה למשה רבינו ששעיר החטאת שורף במקום שיאכלוהו הכהנים, הוא קצף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן. משה רבינו כעס! היתכן? אמנם אנחנו, בשכלנו הקטן, אולי איננו מופתעים כל כך. הרי כך זה אמור להיות, לא? כאשר משהו לא הולך כפי שאנו רצינו, משהו שהיה חשוב לנו שיעשה באופן כזה וכזה - אנחנו מתוסכלים; אנחנו כועסים, ולפעמים אפילו "מתפוצצים" מרוב כעס. זהו דבר טבעי.

אבל כולנו מבינים שמשה רבינו היה שונה מאתנו. משה היה האדם המושלם ביותר, דוד המלך מכנה אותו "משה איש האלקים" - היתה לו שליטה גמורה על כל רגשותיו. נמצא שיש כאן שאלה עצומה: האם יתכן שמשה רבינו הגיב מתוך איזה דחף פנימי של כעס?

הדרך הישרה

הקושיא מתעצמת לנוכח דבריו של הרמב"ם (פ"א מהלכות דעות הלכה א-ג). הרמב"ם מבדיל את מדת הכעס משאר המדות, שהרי ברוב המדות, כותב הרמב"ם, יש להתרחק מקיצוניות, והאדם צריך לנהוג בהם בדרך הממוצעת בין שתי הקצוות. דרך זו מכנה הרמב"ם "הדרך הישרה".

למשל מדת השמחה - אסור לאדם לנהוג בהוללות ובפראות, כפי שאנו רואים שנוהגים כאן בארה"ב, שאנשים צוחקים כל הזמן בקול רעש גדול - זו אינה דרכה של תורה. אולם מצד שני, אסור לאדם להסתובב כשהוא מדוכדך ועצוב. האדם צריך ללכת בדרך האמצע - להיות שמח ועליז תמיד, מלא בסיפוק פנימי ושמחה אמיתית - כזו שאינה נמוגה בשום מצב.

וכן לענין נדיבות וקמצנות - אין לאדם להיות פזרן, ולבזבז סתם כך את ממונו. מצד שני, אין לו להיות קמצן, ולנסות לחסוך כל דולר. האדם צריך להיפרד בשמחה מכספו בשביל לרכוש את הדברים הנצרכים עבור ביתו, וכן לשאר צרכים. בד בבד, הוא צריך לנהוג בשיקול הדעת ובחסכנות, ולא להוציא כסף על דברים שטותיים.

אם תעיינו ברמב"ם תראו שכך היא הדרך שנכונה והראויה כמעט בכל המדות - לנהוג בדרך הממוצעת ולעבוד בשביל הזהב.

מדת הכעס שונה

אולם, כותב הרמב"ם (שם פ"ב ה"ג) שהכעס היא אחת מן המדות המועטות שאסורות אפילו באופן של דרך אמצעית. חכמים לימדונו שהאדם צריך לפעול נגד טבעו ולהתרחק מן הכעס באופן קיצוני, ולא לכעוס בשום פנים ואופן. גם אם האדם שכנגדו הכהו או בייש אותו - אין לו לכעוס כלל.

זה לא קל. לא מספיק לשמוע את הדברים, אלא האדם צריך להרגיל את עצמו לזה. האדם צריך לומר לעצמו שוב ושוב: "בשום פנים ואופן לא אכעס! גם אם אני צודק במאת האחוזים, והאדם השני טועה במאת האחוזים, אני לא אכעס". זהו דבר שלא קל לעשותו - אבל מוכרחים לעשות את זה!

הכנה לפני שנכנסים

נמחיש את הדברים ע"י דוגמא. אדם חוזר לביתו לאחר יום ארוך, והוא יודע שיתכן ומצפה לו קבלת פנים לא כל כך נעימה. לפני שהוא פותח את הדלת, בעודו אווז בידית, הוא צריך לומר לעצמו: "אני לא אכעס, אני לא אשיב שום דבר. שמעתי את הרב מילר שאמר שכך צריך לנהוג, אז אני מנסה את זה". וכך הוא מכין את עצמו לבאות.

הוא פותח את הדלת, ורעייתו טוענת כלפיו: "איפה היית כל הערב? הייתי כאן לבד, והילדים 'שיגעו' אותי!" וכן הלאה וכן הלאה. במקום להתפוצץ ולענות כנגדה: "מה את רוצה ממני? אני מנסה להביא פרנסה הביתה!" הוא שותק. יש לו הרבה מה לומר, אבל הוא אינו פותח את פיו. אולי הוא יכול לפתוח קצת את הפה ולומר בקול שקט: "אני כל כך מצטער לשמוע שהיה קשה לך, ספרי לי מה קרה".

זה לא דבר שיקרה מעצמו, דרושה לזה הכנה. האדם צריך להחליט בטרם כניסתו הביתה שהוא לא יגיב בשום מצב. בערב הראשון זה יהיה קשה מאוד. דמו רותח בפנים - ולא קל לו לנעול את לשונו מאחורי שיניו (עי' ערכין טו, ב), אבל הוא עושה את זה, והערב עובר בשלום. וכך עובר עוד יום ועוד יום, עד שלבסוף זה נעשה יותר ויותר קל.

קיצוניות לאורך זמן

וכך צריך להמשיך ולנהוג במשך זמן רב. הרמב"ם לא כותב כמה זמן זה לוקח, אבל האדם צריך להמשיך כך עד שמדת הכעס תעקר משכלו לגמרי, וכפי שכותב הרמב"ם: "שְׁלֵא יִגְיֵשׁ אֶפְלוּ לְדָבָרִים הַמְּכַעֲסִים" - הוא יוכל להישאר רגוע בכל מצב שהוא, משום שהוא אפילו אינו מעלה בדעתו לכעוס.

המיוחד שבמדה זו הוא, שלעולם האדם אינו אמור לחזור לדרך האמצע, אלא הוא צריך ללכת כנגד טבעו, ולהתרחק לגמרי ממדת הכעס עד שהדבר יעשה לו כהרגל. ולאחר שהשיג דבר זה, הוא אמור להישאר כך לאורך ימים ושנים - בצד הקיצוני ולא בשביל הזהב, משום שהכעס היא מדה מסוכנת מדי בכדי ללכת בה בדרך האמצע.

קצף זה על שום מה?

ואם כן אנו שבים לכעס של משה רבינו בפרשה. משה רבינו לא רק כעס, הוא "קצף" - מלשון קֶצֶף. נראה מהפסוק שמשה רבינו כעס כל כך עד שקצף יצא מפיו. ולא היתה זו הפעם היחידה שבו אנו מוצאים את משה רבינו כועס, כאשר משה ראה את עם ישראל עם העגל והמחולות, הוא שבר את הלוחות. אדם אינו שובר לוחות אלא אם כן הוא כועס!

וכן כאשר משה רבינו מתכוון לפרידה מעם ישראל, כתוב "וַיִּקְצַף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵי"ל" (במדבר לא, יד), והיו עוד פעמים בהם כעס משה. וכאן מתעוררת השאלה הגדולה: כיצד יתכן שמשה רבינו, הצדיק הגמור, כועס שוב ושוב?

אלקים עשה את האדם ישר

התשובה על כך היא, שעם כל מה שכתב הרמב"ם בגנות מדת הכעס, בכל זאת, לא יתכן שמדה זו לא תהיה קיימת אצל האדם, וכמו שכותב הרמב"ם בעצמו (שם פ"א ה"ד) ש"לא יהיה האדם כמת שאינו מרגיש". "הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר" (קהלת ז, כט) - כלומר שכל תכונותיו של האדם הן הכרחיות עבורו. ולא רק תכונותיו הגופניות, גם רגשותיו של האדם ניתנו בו בכוונה תחילה. רחמנות ואכזריות, פזרנות ונדיבות, קנאה ושיבעות רצון - אין סוף למדות השונות שנטע הקב"ה באדם, ותכליתה של כל מדה ומדה היא שהאדם ישתמש בה כפי רצון ה'. האדם המשכיל יודע לנצל כל תכונה ומדה שניתנה בו באופן ובשיעור הנכון, ובכך להשיג שלמות על פי התורה.

סוכרים עודפים

זאת אומרת שגם מדת הכעס היא בריאה נפלאה של הקב"ה, ואינני משתמש בתואר "נפלא" באופן קליל. הכעס הוא באמת נפלא - הכעס הוא שילוב של הגוף והשכל העובדים יחד, שהרי מהו כעס? הכעס אינו רק רגש של השכל, וגם לא רק מבט כועס שנסוך על פניו של האדם. האדם **כולו** כועס!

הבה ונביט מקרוב מה קורה אצל האדם הכועס. מעל לשתי הכליות נמצאות שתי בלוטות הנקראות "בלוטות האדרנלין". כאשר המח משדר בלוטות אלו שהגיע הזמן לכעוס, הן מפרישות הורמון מסוים הממלא את הדם בסוכר, ועודף סוכר זה ממלא את האדם באנרגיה ברמה שבדרך כלל אינה נמצאת אצלו.

הגוף זקוק לאנרגיה זו, שכן היא מעוררת וממריצה אותו. כל גופו של האדם מגיב למחשבות הכעס שלו - דמו רותח! דמו של אדם כועס שונה מאוד מדמו של אדם במצב רוח רגוע.

מדוע הקב"ה עושה את כל זה בתוך גופו של האדם? מהי המטרה של שינויים אלו? התשובה היא שכעס הוא כלי נשק חשוב, שלעיתים אנו חייבים לעשות בו שימוש. יש זמנים שעודף הכוח הזה עוזר לאדם להשיג את מה שהוא לא יכול היה לעשות ללא הכעס; הוא יוכל להתגבר על מכשולים שהוא בדרך כלל לא היה מסוגל להתמודד עמם. נאמר שח'ו גוי מנסה לתקוף יהודי, ובאותו זמן עובר ברחוב יהודי אחר הרואה את חברו המותקף. אם עובר האורח היה רגוע, הוא היה שוקל היטב האם להתערב ולנסות להציל את אחיו, אבל אם הוא כועס, הדם שלו טוען באנרגיה חדשה, ומרוב כעס הוא מחליט לבא לעזרת אחיו, ופעמים רבות הוא יהיה מסוגל להתגבר על הבריון ולהציל את היהודי שנמצא בסכנה.

כמובן שפעולה מעין זו אינה מומלצת. בודאי שעדיף לנצל את האדרנלין הנמצא בגופו של האדם כדי לברוח מהתוקף, ולא לנסות להתעמת אתו. זוהי הגבורה האמיתית - לדעת מתי לברוח. פעולה זו של בריחה ג"כ דורשת אנרגיה, והכעס הוא זה שנותן לאדם אנרגיה זו. ואם אדם לא הצליח חלילה לברוח, והגוי פצע אותו, אותן בלוטות שמחזירות סוכר לדם, בנוסף לכך הן מפרישות חומר הנקרא "פיברינוגן" הגורם לדם לקרוש, ובכך הוא מונע מהאדם לאבד דם, וזהו עוד אחד מפלאי של תהליך הכעס בגופו של האדם.

כעס עם תכלית

כל זה נועד למטרה מסוימת; זוהי מתנה מן השמים, כי לפעמים אדם זקוק לתמריץ כדי לצאת לקרב נגד הרשעים. כאשר דוד המלך יצא לקרב נגד העמים, הוא לא נשא עמו רק את ספר התהילים שלו. הוא נטל בידיו גרזן, ו"קרא" למדת הכעס בכדי לקיים "אֶךְ־כָּה אֵיבִי וְאֶשְׁמִיךְ" (שמואל ב', כב, לח). האם אתם חושבים שדוד המלך השמיד את אויביו מתוך אהבה?

אין ספק שכעס בעיצומו של הקרב הוא חשוב ביותר. איך יכול האדם להיות ללא כעס? הרמב"ם אומר שאדם ללא כעס הוא כמו נכה. **חייבים** לכעוס על הרשעים; האדם חייב להיות מלא בכעס על העוולה שהוא רואה. האם פנחס לא כעס כאשר הוא ראה מה זמרי עומד לעשות? האם מתתיהו לא כעס כשראה את היהודי שעמד להיענות לבקשת הפקיד היווני ולהביא קרבן לעבודה זרה? צדיקים כועסים! בודאי שהם כועסים!

ולכן, כאשר משה רבינו ירד מהר סיני, וראה שחלק מעם ישראל שרים ומפזזים סביב העגל, הוא לא המתין עד שישכך כעסו, אלא תיכף ומיד זרק את הלוחות לארץ ושברם! והקב"ה נתן לו ישר כח על זה, ואמר לו "טוב מאוד שכעסת ושברת את הלוחות!" (שבת פז, א).

משה רבינו כעס מאוד, וזה היה לימוד גדול עבור העם כולו. הם היו המומים! כולם המתינו למשה, והנה כאשר הוא סוף סוף יורד מהר סיני, אוחז בידו לוחות מעשה אלקים, מרוב כעס הוא משליך את הלוחות מידי למול עיניהם המשתאות! זה שם סוף לחגיגות ולמחולות סביב העגל! היה זה כעס שהביא נחת רוח להשיי"ת.

השבט הזועם

ואז עמד משה רבנו בשער המחנה וקרא: "מי לה' אֱלֹהִים!" (שמות לב, כו), ומי בא אליו? רק הזועמים. מי שלא כעס, נשאר בתוך אהליו. לא כולם היו מוכנים לבא למשה רבינו - הם פחדו. ברגע שאתה הולך עם משה רבנו, מי יודע מה תצטרך לעשות? יתכן שתצטרך לנקוט בפעולה נחרצת מאוד, אולי תצטרך להרוג את אחיך! אבל בני לוי באו: "וַיִּאָּסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי" - בני לוי התגייסו לצעקתו של משה רבנו. השבט כולו בער מרוב כעס והם התכנסו סביב משה ואמרו: "הנה אנחנו!" ומה אמר להם משה? "כל אחד מכם צריך לחגור את חרבו על חלציו ולהתחיל להוציא להורג את כל מי שעבד לעגל הזהב, בין אם זה אחיך, חברך או קרובך". ומכיוון שהם כעסו, הם הקשיבו, "הָאִמָּר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רָאִיתִי וְאֵת אָחִיו לֹא הִכִּיר וְאֵת בְּנָיו לֹא יָדָע" (דברים לג, ט). הם לא נתנו שום העדפה לקרוביהם, וכל מי שהשתחוה לעגל הזהב הוצא להורג על ידם. שלושת אלפים אנשים נהרגו. זו אינה מלאכה קלה, ורק הכעס נתן להם את היכולת לבצע אותה.

רוממות מיוחדת

זו הסיבה ששבט הלוי זכה לגדולה ורוממות מאת ה', וכמו שכתוב "בָּעֵת הַהִיא הִבְדִּיל ה' אֶת שִׁבְט הַלְוִי" (דברים י, ח). שבט כזה, שזועם וכועס עבור כבוד שמים, אותו בוחר הקב"ה לרומם. לשם כך ברא הקב"ה את מדת הכעס - לראות שהצדק ייעשה. בני שבט לוי לא כעסו על כלי שנשבר או על מישהו שחסם להם את החניה, אבל על ביזוי כבוד שמים - על זה הם כעסו מאוד! לכן אומר ה': "וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם" (במדבר ג, מה), וכתוב במדרש (ויקרא רבה ב, ב) דהיינו בעולם הזה ובעולם הבא. מי שזועם לכבוד שמים - יש לו זכות מיוחדת בעולם הבא. נמצא שבני שבט לוי זכו לגדולה מיוחדת מכח הכעס - הכעס רומם אותם לנצח נצחים.

ההיסטוריה שלנו מלאה באנשים שהשתמשו במדת הכעס עבור כבוד שמים. פנחס היה קנאי - פירושו של דבר שהוא כעס. כאשר הוא ראה את זמרי בן סלוא הולך לחטוא באופן כזה - הוא דקר אותו ואת המדינית ברומח. מעשה כזה אינו יכול להעשות מתוך רוגע ושלווה, הוא חייב להגיע מכח דחף של אש הכעס. ואיזה סוג כעס? כעס כזה המגיע עבור כבוד שמים, כעס של אדם שאינו יכול לסבול חילול ה'.

בשביל להילחם בבריון שכזה - דרושה מדת הכעס; זהו הזמן להשתמש ברגש הכעס. פנחס ידע שזהו רצון ה' כעת, ו"קרא" למדת הכעס באומרו "כעס, בא הנה, אני זקוק לך". וכאשר כעס זה על חילול כבוד שמים "גלש" החוצה - הוא גבר עליו והוא דקר את שניהם ברומח.

התנגדות הליברליים

לפעמים התורה מעוניינת שנשתמש במדת הכעס - הקב"ה רוצה שהחברה תשפוט את העבריינים. אדם שלא "זכה" לאי-חינוך ליברלי, אמור להתקומם ולכעוס בראותו אי-צדק. לכן זהו עוול גדול כאשר בימינו בית המשפט דוחה שוב ושוב את משפטם של פושעים כאלו ואחרים. הם מבקשים לחכות עד שירגע הכעס, אבל התורה אוסרת עלינו לענות את הדין, וצריך לדון את הפושע בעוד דמו של הנרצח עדין רותח ומבעבע!

כאשר דמו של קרבן הרצח שנקבר לא מזמן עדיין מבעבע - זהו הזמן בו מוטל על החברה לנקום את דמו. החברה בודאי צריכה לנקום! זהו רצון ה'!

באופן כללי, כאשר הדברים אינם נוגעים אליהם, אנשים נוטים לזלזל בדברים הללו - "מה זה נוגע אלי?" הם חושבים. לפעמים זה גם מגיע יחד עם רחמים מעושים: "היאך אתם מעיזים להוציא להורג אדם, שיתכן והוא חף משפע?" בימינו יש גם "למדנים" שסיבירו מדוע איננו מעוניינים שהממשלה תוציא להורג, אבל הם אינם צודקים! מאז ומעולם גדולי ישראל היו שבעי רצון מכך שהממשלה נוקטת בעונש של הוצאה להורג, משום שזה יצר רתיעה אצל העם, ותרם למניעת הפשע.

המושל הפושע

דרכה של התורה היא "נָקָם יִנָּקֶם" (שמות כא, כ) - צריך לכעוס על הפושעים ולנקום בהם. לא כמו מושל מדינת ניו יורק שהטיל "וטו" על גזר דין מוות והוציא אותה אל מחוץ לחוק. הוא הפושע! הוא אשם בכל מעשי הרציחה שיבואו עקב חוסר הרתיעה של הרוצחים, היודעים שיש להם חבר בממשלה. כל הפושעים ועורכי הדין הליברליים שלהם, סומכים על המושל ואינם חוששים מעונש מוות. רק כאשר המנהיגים מראים כעס מוצדק כלפי עושי רשעה - אז תוכל החברה להתקיים בצורה תקינה.

למדנו אם כן שיש זמנים שבהם חייב האדם לכעוס. אסור לאדם לאפשר למעשים של רשעות לחלוף על פניו מבלי שיעשו עליו שום רושם. וזה לא רק כלפי רוצחים ופושעים, הכעס אינו שמור רק לסוגדים לעגל - גם בביתו של האדם פנימה, ישנם זמנים שבהם עליו להשתמש במדת הכעס. אם הוא שומע או רואה דברים שצריך לכעוס עליהם - עליו לדעת שהכעס המבעבע בו נמצא שם מסיבה מוצדקת, ואל לו להתעלם ממנו.

הזהירות הנדרשת

יחד עם זאת, עלינו לזכור שנדרשת מאתנו זהירות גדולה בכל הנוגע לכעס. הכעס הוא כמו דינמיט - הוא כלי יעיל מאוד, ועם זאת מאוד מסוכן. הדינמיט הוא דבר נפלא - על ידו אפשר לסלול כבישים, מבלי לסלול כביש עוקף מסביב לכל הר - אפשר לפוצץ אותו בעזרת הדינמיט.

אבל נניח שיש אדם שעובד במחלקת הכבישים, והוא אחראי על השימוש בדינמיט. והנה, ערב אחד הוא חוזר לביתו לאחר יום עבודה ארוך, ומגלה שאשתו אינה נמצאת בבית, והוא אינו מוצא את המפתח להכנס הביתה. האם הוא יעלה על דעתו לגשת אל המשאית שלו, להוציא משם מקל דינמיט, ולפוצץ את דלת ביתו? בודאי שלא! לא לכך נועד הדינמיט.

אבל נניח שאדם זה החליט כן להשתמש בדינמיט - הוא לא יעצור כאן. אחר כך הוא יפוצץ את ביתו בדינמיט רגשי, הוא יצחק על אשתו ובניו על כך שהם נעלו את הדלת, וכן הלאה וכן הלאה. אדם כזה הוא הכשלון הגדול ביותר! אף אחד אינו חפץ בו! אשתו וילדיו היו מעדיפים שהוא יחזור לעבודה!

נעול בארון

אדם זה השתמש בדינמיט במקום הלא נכון. אשתו וילדיו אינם מפזיזים סביב העגל, כך שאסור לו לפוצץ את דינמיט הכעס עליהם. אדם שזורק מקלות דינמיט של כעס לכל עבר - הורס בכך את ביתו.

ברגע שהאדם מבין עד כמה עצום ומסוכן הוא הכעס, ועד כמה הרסניות תוצאותיו. אם הוא מבין שהשימוש במדת הכעס צריך להיות נדיר ביותר - הוא מחליט בדעתו "מעכשיו אני מניח את הכעס בארון סגור ונעול, ולא אשתמש בו אלא במקרים קיצוניים". על אף שהכעס נוצר למטרה מסוימת, מ"מ אין לפסוע בשביל האמצע בכל הנוגע למדת הכעס - הכעס הוא דבר מסוכן, ואין להשתמש בו אלא במקרים מסוימים מאוד - למען כבוד שמים.

ישנם אנשים שהכעס אמנם מונח אצלם בארון, אבל הם מצליחים לשלוף אותו משם בקלות גדולה מדי, ויש גם כאלה שאינם דואגים כלל לנעול את הארון, אלא הוא פתוח לרווחה. דבר זה הוא חולי עצום לנשמה, חולי שיש לו השלכות איזמות על האדם!

פחד מוצדק

הגמרא במסכת נדרים (כב, א) מלמדת אותנו דבר חשוב מאוד בנוגע לכעס. אומרת הגמרא "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל הכועס, כל מיני גיהנם שולטין בו שנאמר והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך (קהלת יא, י), ואין רעה אלא גיהנם שנאמר כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה (משלי טז, ד)". קודם שניגש לעצם דברי הגמרא, יש לנו לשים לב לדברים אלו: אין רעה אלא גיהנם. זה לעצמו הוא לימוד חשוב מאוד, כלומר ששום פחד ושום דאגה מפני דברים "רעים", אינם מוצדקים, מלבד הפחד מגיהנם. כל שאר הדברים שמהם פחדים בני האדם הם כאין וכאפס אל מול הפחד מעשיית עבירה!

אז אם ח'ו הבורסה מתנדנדת או שיש איזה שהוא פגע בעולם - לא משנה מהו הענין, זה לא אמור להפחיד את האדם. הרי דברים אלו מצד עצמם הנם חסרי משמעות לחלוטין, שכן אין זה עניניו של האדם אלא כביכול זהו "עניניו של הקב"ה". האדם צריך לדאוג רק לעבירות שלו - על זה הוא אחראי, וזה מה שצריך להטריד אותו. ישנה רק רעה אחת שיכולה להגיע לאדם, וזוהי הרעה של הגיהנם. הגיהנם הוא דבר נורא - נורא יותר ממה שמסוגל האדם לתאר לעצמו בחלומותיו השחורים ביותר! לכן זהו הדבר היחיד ממנו יש לו לפחד - מה יהיו תוצאות מעשיו בעולם הבא.

מיני גיהנם

אדם שכועס, לא רק שהוא נענש בגיהנם על זה, אלא "כל מיני" גיהנם שולטים בו - וזאת משום שהכעס כולל בתוכו כל מיני עבירות. כמובן שהכעס עלול לגרום לאדם לחלל שבת ח'ו. הוא יכול להביא לדברים גרועים מזה. ישנם נערים ונערות שהצטרפו לכל מיני כתות רק משום שכעסו על משפחתם. יש אנשים שהשתחוו לפסל כדי להכעיס את קרוביהם, אבל איננו מדברים על זה כעת, אנחנו מדברים על אדם שלומד תורה ומקיים מצוות, ועליו אומרת הגמרא שכל מיני גיהנם מצפים לו.

הכעס מביא לעוד דברים גרועים מאוד. כל המדות הרעות הן תוצאה של כעס. הכעס מביא את האדם לנהוג בצורה אכזרית ולומר מלים פוגעות. הוא מביא לשון הרע וריילות. כל כך הרבה לבבות נשברו כתוצאה ממדת הכעס. ולכן, ל"כל מיני רעות", יש צורך ב"כל מיני גיהנם".

אלטרנטיבות לגיהנם

עליכם לדעת שה"טיפול" אותו מקבלים בגיהנם אינו דומה לזה שעוברים בעולם הזה. כאן בעולם הזה, אדם יכול ללמוד ספרים כגון "ראשית חכמה" ו"שבט מוסר", וכך ירפא את מדת הכעס שלו בדרך יחסית קלה. סדר לימוד ב"פלא יועץ", "ארחות צדיקים" או "מסילת ישרים" מהווה תחבושת למכת הכעס, והם יגרמו למכה זו להיעלם כמעט ללא כאבים.

אבל אדם שלא השכיל לעשות זאת בעולם הזה, ומגיע לעולם הבא בעודו נושא מכה זו של כעס, מצבו שונה לחלוטין. שם כבר אין ארחות צדיקים ומסילת ישרים, אלא צריכים לשרוף את המדה הרעה שלו ע"י משחה צורבת. הכאב הוא בלתי נסבל; כדי לתקן מדה רעה אחת בגיהנם יש צורך ביסורים נוראיים, והכעס הוא השורש להרבה מאוד מדות רעות והרבה מאוד עוונות.

מנטליות של כעס

"כל הכועס אפי' שכינה אינה חשובה כנגדו" (נדרים כב, ב). איזו אמירה מדהימה! הכעסן בודאי יכחיש את הדברים בתוקף. "הרי אני מניח תפילין כל יום, ואני מקפיד להתפלל את כל שלושת התפילות במנין!"

אבל חז"ל הקדושים ירדו לסוף דעתו של האדם וגילו לנו **שבאותו רגע** שבו האדם כועס, בפנימיות נפשו - שום דבר אינו חשוב בעיניו, גם לא הקב"ה!

והגמ' מביאה ראיה על כך, מהפסוק "רָשַׁע כְּגֵבָהּ אָפוּ בֵּל יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹקִים כָּל מְזֻמּוֹתָיו" (תהילים י, ד) - כאשר האדם "מאבד את עצמו" מרוב כעס, הרי שכל מחשבותיו מסתכמות בזה ש"אין אלקים". זהו דבר מדהים - שהמנטליות של כעס היא בעצם מנטליות של "אין אלקים".

נסביר את הדברים. כעס הרי בא בגלל שמשווא אינו נעשה על פי רצונותיו ומאווייו של האדם הזה. הוא רואה בזה אכזבה של תקוותיו, והוא מתוסכל מזה. העובדה שהדברים אינם כפי שתכנן גורמת לו לכעוס. הוא כועס על הקב"ה שגרם לכך שהדברים יקרו כפי שקרו, כביכול הקב"ה התעלם ממשווא ולא השגיח על כל מה שקורה בצורה מספקת.

אמנם אדם זה לא היה מעז להגדיר כך את הדברים, שכביכול הוא אומר שאין אלקים. הרי מדובר באדם שומר תומ"צ. אבל האמת היא, שההשקפה הברורה שהעולם הזה מנוהל ע"י בורא שרואה ויודע הכל, ושכל תכליתו בבריאה היא חסד והטבה, נחלשת אצלו קצת.

וכאשר הוא כועס שוב ושוב, לאט לאט, הוא מוחק את הקב"ה מחייו. כל כעס גורם לאמונתו להתמעט, ולהפוך ליותר עמומה וחיוורת. הוא מתנהג כאילו אין השגחה פרטית, ובתת מודע שלו הוא בעצם אומר שהדברים בעולם הזה קורים מעצמם - הוא הופך לכופר מבלי שיקלוט זאת.

עוד אומרת הגמרא ש"בידוע שעוונותיו מרובין מזכויותיו" - הוא אינו זקוק להמתין ליום הדין, אלא תיכף ועכשיו הוא יכול לדעת שעוונותיו מרובים. הוא אמנם יהודי שומר מצוות, אבל עוונותיו מרובים מזכויותיו.

הגמרא כאן מבארת לנו עד כמה חשוב שהדברים הללו יכנסו לשכלו של האדם. בין אם הוא כעסן גדול או קטן - הוא צריך לזכור ולהתבונן מה הכעס עלול לעולל לו. כל העולם הבא שלו תלוי בזה. על ידי הסרת הכעס, הוא יוכל להעביר את הרעה מבשרו.

גיהנם בעולם הזה

בדואי שכל האמור היא אמת לאמתה, אבל אל לנו לשכוח את ה"פשוטו של מקרא" - שלמה המלך אומר לנו שעל ידי "הסר כעס מלבך" זוכה האדם ל"והעבר רעה מבשרך" - בשרך היינו העולם הזה! כל כך הרבה רעות נולדות מהכעס! אפשר לראות את זה כל הזמן, אנשים הורסים את חייהם ע"י מדת הכעס. זהו הפירוש הפשוט של הפסוק, שלמה המלך מלמד אותנו שכל מיני מכאובים ואסונות מחכים לאדם שאינו שולט בכעסו.

אחת מהרעות שעלולות להיגרם על ידי הכעס היא מחלת הסכרת. אני מכיר בני אדם שחלו בסכרת כתוצאה מכעסם. הסוכר המוחדר שוב ושוב לדם ע"י האדרנלין שנוצר מהכעס, מערער את המערכת שבגוף האחראית לנצל את הסוכרים שנמצאים בפחמימות, ובסופו של דבר, דבר זה עלול ח"ו להביא לסכרת. חולה סכרת נמצא בסכנת חיים תמידית, אלא אם כן הוא מזריק לעצמו אינסולין תדיר, וגם אז, אין לדעת מה עלול לקרות לו. בכך הורס הכעסן את בריאותו בעולם הזה.

פתח את העיניים

ישנם אנשים רבים שהנם עיוורים כתוצאה ממדת הכעס. הכרתי אדם שאמר לי שהכעס גרם לו לאבד את מאור עיניו. היה לו איזה סכסוך עם בנו, ואשתו צידדה בעמדת הבן. דבר זה גרם לו לכעוס כל הזמן, עד שחלה בסכרת, ולבסוף הוא נעשה עיוור.

פעם הלכתי לבקר אותו בדירתו. הוא היה אדם עיוור שחי לבדו בבדידות. אשתו עזבה אותו, והוא גר בשכונה לא כל כך טובה. דפקתי על הדלת, שהיתה כמו דלת של מצודה - דלת ברזל יצוקה, והכל בגלל הכעס! אינני אומר שהוא לא צדק בעמדתו - יתכן שהוא צדק, אבל זוהי התוצאה של הכעס שלו.

גם אירועים מוחיים והתקפי לב עלולים ח"ו להיוולד כתוצאה מהכעס, כאשר כלי הדם נסתמים מחמת הסוכר העודף שמצטבר בהם. כמה בני אדם נפטרו ל"ע כתוצאה מהכעס? היה פעם רופא אנגלי שאבחן את עצמו וקבע שכל מי שמעוניין בכך יכול להרוג אותו משום שהוא כעסן. "כל שובב יכול לגרום לי לכעוס, וזה יגמור אותי".

להציל את החיים

וכל זה רק הוא במותם של אנשים אלו, אבל אל לנו לשכוח שאותם האנשים, גם חייהם אינם חיים! גם חיי נישואין עלולים להיהרס על ידי מדת הכעס. הדוגמאות רבות - אדם שכועס על אשתו או אשה שכועסת על בעלה, בכחם להוביל להידרדרות מהירה ולגירושין ח"ו, כפי שלמרבית הצער אני שומע לא אחת. אבל אנשים צריכים לדעת שגם אם בן זוגם כעס בצורה נוראית - זה לא הסוף! הם יכולים להציל את חיי הנישואין שלהם, ולעולם אין זה מאוחר מדי לתקן את המעוות. אני מכיר זוג שהאשה מחלה על כעסו הנורא של בעלה, לא התייאשה, וברוך ה' היום היא זוכה לראות את נכדיה נישאים.

רגע אחד של כעס

לפעמים יש בכחה של החלטה אחת - רגע אחד של כעס או התגברות על הכעס - בכדי לחרוץ את גורלם של חיים שלמים. נתאר לעצמינו סיפור מצער: מעשה בחתן וכלה שנישאו, ובחתונה עצמה, לאחר שיצאו מחדר היחוד, אמה של הכלה שאלה את בתה בקול רם: "איזו מתנה קנה לך החתן?" [כפי המנהג החדש והשטותי של אמריקה, שבצאתה מחדר היחוד, מראה הכלה את המתנה שרכש עבורה חתנה]. הכלה עונה: "איני זקוקה למתנה, ברוך ה' אני נשואה, וזה כל מה שאני צריכה!" "מה, הוא לא קנה לך שום מתנה?" שואלת אמה בקול גדול. החתן שומע את דבריה ועונה לה: "מה זה ענינך איזו מתנה אני קונה לאשתי?" והיא עונה לו והוא עונה לה וחוזר חלילה, וכאן היא ההתחלה של הסוף - גירושין ודין תורה, עם כל הצער הנורא הנלווה לכך.

והנה, אם חתן זה היה מרגיל את עצמו להמנע מכעס בכל מחיר - כמה רעות הוא היה חוסך לעצמו! בודאי שגם החותנת צריכה היתה לתקן את מדת הכעס שלה, אבל כאן אנחנו מדברים על חתן תלמיד חכם - האם הוא אינו יודע פשט בפסוק במשלי? אילו רק היה משנן את המלים של שלמה המלך, ומרגיל את עצמו לכך שגם אם אנשים עלולים לומר לו מלים מכעיסות, מכל מקום הוא לא יגיב - עד היום הזה הם היו יכולים להיות באושר ובשלום, לחגוג יחד בריתות וחתונות של נכדים ונינים. מי יודע כמה אירועים משמחים היה יכול להרוויח אילו היה מצליח לשלוט בכעסו באותם רגעים.

לפתוח את הארון

מצד אחד - הכעס הוא כלי נורא! הוא כמו דינמיט שעלול לפוצץ ולהרוג, וצריך לשמור אותו נעול בארון. מצד שני, ישנם פעמים בהם חייבים לפתוח את הארון ולהוציא את הכלי הזה. לא יתכן שלבנו יהיה אטום כנגד עושי רשעה. אז מה עלינו לעשות?

הרמב"ם מורה לנו להשתמש בכעס הפנים ולא כעס הלב. האש הקטנה הזו צריכה להוות סימן אזהרה לאדם שאולי יש כאן מקום לכעוס. אבל גם אם הוא מחליט לכעוס, כעסו הוא רק כעס הפנים - הוא אומר לעצמו "אני רק שחקן בהצגה - אינני כועס באמת". אדם זה הוא השולט, הוא הקובע.

זוהי נקודה חשובה עד למאד - גם במקרים בהם נדרש האדם להשתמש במדת הכעס, צריכה זו להיות כעס הפנים ולא כעס הלב. זהו דבר שחשוב מאוד לכל הורה או מחנך לדעת, ובעצם לכל אדם באשר הוא -

מדובר כאן במשהו חיצוני, בהצגה. כל מי שנמצא בנקודת השפעה, בכל מצב שהוא, צריך לרכוש מיומנות זו, לכעוס רק כעס הפנים, בעוד בתוך לבו הוא שלו ורגוע.

כובעו של הסבא מקלם

אמנם צריך להיזהר בזה, כי לעיתים קורה מצב שבו כעס הפנים מחלחל אל תוך לבו של האדם, והחיצוניות מעוררת הפנימיות - גם זה קורה. אבל האידיאל הוא שהכעס יהיה חיצוני בלבד, ושלבו של האדם יהיה שמור ומבודד מהכעס, שהכעס לא יחלחל אל תוך לבו. זו רק הצגה - הלב צריך להישאר רגוע.

למרנא ר' שמחה זיסל זיע"א הסבא מקלם, היה מנהג, שבכל פעם שהיה צריך לכעוס כעס הפנים, הוא היה מלביש כובע מיוחד. הוא היה ניהגש לארון, מוציא את הכובע ומלביש אותו. בכך הוא היה מזכיר ומחדיר לעצמו "אינני כועס באמת, אין זה אלא כעס הפנים". זו היתה שיטה לוודא שהכעס לא יחלחל מפניו אל תוך לבו.

קצפו של משה

נשוב לקצפו של משה רבינו. כולנו מבינים שמשה לא איבד שליטה. משה רבינו שלט שליטה מוחלטת על כל רגשותיו, והוא היה יכול להדליק ולכבות אותן כפי שפותחים או סוגרים ברז. משה רבינו נקט בכעס הפנים. הוא החליט שעכשיו יש לנהוג במדת הכעס. ולכן הוא "קצף" - "קִקְצָף עַל פְּנֵי מִיָּם" הקצף הוא דבר חיצוני הנמצא רק על פני המים.

זהו ההסבר לכל הפעמים שמצאנו בהם את משה רבינו כועס. במקרים אלו הוא החליט שהכעס הקטן שבלבו מורה לו לעשות מעשה, שכן נעשים כאן דברים שהם נגד רצון הבורא יתברך. אז הוא הליבש על עצמו את מסיכת הכעס, והפחיד את מי שהיה צריך להפחיד.

זהו הלימוד הגדול והחשוב של "ויקצוף" - לפעמים צריך להשתמש בכלי זה, אבל גם אז - הכעס הוא רק באופן חיצוני, רק כעס הפנים - כמו קצף. אדם שרואה את בנו עושה דבר מסוכן - לדוגמא רץ אל תוך הכביש, והוא מחליט לתת לו סטירה - במקרה זה, הוא הבין שהרגש הפנימי שלו הוא מוצדק, אבל הוא צריך לתת את הסטירה מתוך כעס חיצוני ולא מתוך זעם פנימי.

תן לחכם ויחכם עוד

כמובן שאינני יכול להכנס לכל הפרטים, מתי כן לכעוס ומתי לא לכעוס. המצבים שאנו עומדים בפניהם הם אינסופיים, ולכן את הדברים שנאמרו כאן, יש ליישם בצורה שקולה. דברינו הם כמו נתח בשר טוב - כך אני מקווה - שאי אפשר לאכול אותו לבד, אלא חייבים לתבל אותו במעט תבלינים, אולי להוסיף לו קצת בצל.

צריכים עוד הרבה דברים חוץ ממה שדיברנו כאן, וצריכים ללמוד וליישם אותם תוך כדי נסיון. אי אפשר להפוך לאדם אחר לאחר שיחה אחת, כבמטה קסם. תצטרכו לשמוע את המושגים הללו שוב ושוב, וכן לחשוב עליהם כל הזמן. לאחר שתתחילו ללמוד את הנושא בעצמכם, תוכלו לדעת מתי לכעוס ומתי לא לכעוס, ובאיזו מדה, אבל צריך להתחיל לעבוד על זה.

עבודה רבה לפנינו! שום דבר טוב אינו מגיע מבלי להתאמץ ולעבוד עבדו! לאט לאט, לאחר עבודה של שנים, יגלה האדם כיצד הקב"ה גומל לו על כל המאמצים שהשקיע בתיקון המדות. אם ימשיך להתאמץ, הוא יתחיל לעבד ה' מושלם יותר ויותר, כאשר הוא ממלא בכך את הייעוד לשמו הוא בא לעולם!

שבת שלום ומבורך!

שאל איך ויגדך זקניך ויאמרו לך

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

איזה פתרון נוכל לתת לבחור ישיבה, שבכל פעם שהוא יושב מול הגמרא, הוא מתחיל "לחלום"?

תשובה:

אף אחד אינו חולם כאשר הוא אוכל גביע גלידה. רק כאשר אדם מתחיל ללמוד - אז הוא מתחיל לפהק ולהירדם. אם האדם מעוניין במה שהוא עושה - הוא אינו חולם. אם הוא חולם - סימן שהוא משועמם. נמצא שהשאלה אינה מהו הפתרון ל"חולמנות" שלו, אלא מה גורם לו להשתעמם ולחלום.

בדרך כלל הסיבה נעוצה בכך שהוא אינו מבין את מה שהוא לומד, אולי השיעור הוא ברמה גבוהה מדי עבורו, או אולי המגיד שיעור אינו מבאר את הגמרא בצורה ברורה. הוא רוצה למסור שיעור ברמה גבוהה, מלא בפלפולים, אבל בינתיים הנער המסכן הזה סבור שאין לו ראש טוב, אבל באמת זו אינה אשמתו אלא אשמת המגיד שיעור - הבחור אינו מקבל את מה שהוא זקוק לו!

נסו להסביר לבחור את דברי הגמרא בצורה ברורה ונהירה, ומיד תבחינו בשינוי מופלא אצלו - מיד הוא יתעניין בדברי הגמרא, ויפסיק לחלום.

הדבר היחיד שגורם לו לחלום הוא תסכול. צריך למצוא מישהו שיוכל לדבר אתו ולהבין מדוע הוא מתוסכל. כל אחד מסוגל להיות בן ישיבה וללמוד גמרא, אלא שחייבים לקבל הדרכה נכונה.

מדור זה נתרם לע"נ:

להנצחות 076-599-4020